

การสื่อสาร สุขภาพชุมชน อย่างมืออาชีพ

แนวคิด • กระบวนการ • และการประยุกต์ใช้

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัชชัย สุนทรนนท์

การสื่อสารสุขภาพชุมชนอย่างมืออาชีพ

แนวคิด • กระบวนการ • และการประยุกต์ใช้

ผู้เขียน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัชชัย สุนทรนนท์

บรรณาธิการบริหาร

จุฬาทิพย์ สุกาญจนาศเรษฐ

กองบรรณาธิการ

จิตสลีรา กระบวนแสง, กรัณพรัตน์ ทองคำ,

พิมพ์พัชร ทวีศศักดิ์, ชุตินา สัมพันธ์ะ, ชนิตธิยา จันทร์เกษมสุข

ศิลปกรรม

พลิชฐ์สุทัศน จุลละมณฑล, วีรตล อารังวิชญ์

หนังสือเล่มนี้สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับเพิ่มเติม) พ.ศ. 2558 Copyright © 2022 ห้ามมิให้ส่วนหนึ่งส่วนใดของหนังสือเล่มนี้เพื่อผลิตใหม่ ห้ามทำซ้ำหรือละเมิดลิขสิทธิ์ โดยส่งเนื้อหาสาระสำคัญ ทั้งทางอิเล็กทรอนิกส์และรูปแบบต่าง ๆ รวมถึงการถ่ายเอกสาร ทำสำเนา หรือเก็บข้อมูลทุกรูปแบบ โดยไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

รัชชัย สุนทรนนท์.

การสื่อสารสุขภาพชุมชนอย่างมืออาชีพ.--นนทบุรี : สยามจุลละมณฑล, 2568
224 หน้า.

1. อนามัยชุมชน. I. ชื่อเรื่อง.

613

ISBN 978-616-94893-4-4

พิมพ์ครั้งที่ 1 กันยายน 2568

จัดพิมพ์และจำหน่ายโดย

บริษัท สยามจุลละมณฑล จำกัด

เลขที่ 98/28 ถนนเกตอำพัฒนา ตำบลบางคูรัด อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี 11110

โทร. 063 451 9359, 061 519 3641, 092 425 5229

www.siamclmt.com • Email: siamclmtcenter@siamclmt.com

ราคา 280 บาท

▼ คำนำ

ยุคที่ข้อมูลข่าวสารด้านสุขภาพเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วประกอบกับการทำงานในชุมชนที่ซับซ้อนและท้าทายด้านความแตกต่างหลากหลายตามบริบทของแต่ละชุมชน การสื่อสารสุขภาพชุมชนจึงกลายเป็นเครื่องมือทรงพลังที่จะช่วยสร้างความเข้าใจส่งเสริมความร่วมมือ และพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนรวมถึงเสริมสร้างความรู้ การตระหนักรู้ และกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ดีต่อสุขภาพ

หนังสือเรื่อง “การสื่อสารสุขภาพชุมชนอย่างมืออาชีพ: แนวคิด กระบวนการ และการประยุกต์ใช้” ผู้เขียนจัดทำขึ้นเพื่อตอบโจทย์ดังกล่าว เนื้อหาในเล่มถูกออกแบบมาเพื่อส่งเสริมความเข้าใจและเพิ่มศักยภาพของผู้อ่านในการนำความรู้ไปสู่การประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับวิถีชุมชน โดยครอบคลุมตั้งแต่การปูแนวคิดพื้นฐานเพื่อเชื่อมโยงไปยังกระบวนการที่เหมาะสมตามบริบทของชุมชน ไปจนถึงกรณีศึกษาการประยุกต์ใช้ในสถานการณ์จริง เพื่อให้ผู้อ่านสรุปความเข้าใจและมองภาพของการปฏิบัติได้ ทั้งยังบูรณาการแนวคิดใหม่ ๆ ที่เหมาะสมกับยุคสมัย สอดแทรกความรู้ประสบการณ์และผลงานวิจัยของผู้เขียนที่ดำเนินการในชุมชนอย่างต่อเนื่องแต่ละบทด้วยภาษาเข้าใจง่าย ผ่านการนำเสนอทั้ง 6 บท เชื่อมโยงกันภายใต้กรอบการนำเสนอ “แนวคิด กระบวนการ และการประยุกต์ใช้” ของทุกบทดังนี้ บทที่ 1 แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารสุขภาพชุมชน จุดเน้นเพื่อปูพื้นฐานและสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการสื่อสารสุขภาพชุมชนอย่างมืออาชีพ บทที่ 2 การพัฒนานักสื่อสารสุขภาพชุมชนสู่มืออาชีพ จุดเน้นให้ความสำคัญกับการพัฒนาผู้ส่งสารอย่างรอบด้านซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นการพัฒนางานประกอบอื่นในบทต่อ ๆ ไป บทที่ 3 การวิเคราะห์ผู้รับสารและชุมชนอย่างมืออาชีพ จุดเน้นเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจธรรมชาติของผู้รับสารและชุมชน ซึ่งควรให้ความสำคัญก่อนจัดกระบวนการสื่อสารสุขภาพให้ตรงตามความต้องการ บทที่ 4 เทคนิคกระบวนการสื่อสารสุขภาพชุมชนอย่างมืออาชีพ จุดเน้นเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจและนำเทคนิคกระบวนการสื่อสารสุขภาพไปประยุกต์ใช้ให้ตรงตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด บทที่ 5 การประเมินการสื่อสารสุขภาพชุมชนอย่างมืออาชีพ จุดเน้นเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจและประเมินผลการสื่อสารสุขภาพชุมชนเพื่อปรับปรุงพัฒนาต่อไป และ บทที่ 6 การมีส่วนร่วมเพื่อการสื่อสารสุขภาพชุมชนอย่างมืออาชีพ จุดเน้นเพื่อเสริมเสน่ห์ให้ผู้อ่านเข้าใจเข้าถึงชุมชน

และสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนซึ่งเป็นจุดแข็งของการสื่อสารสุขภาพชุมชน หนังสือเล่มนี้เหมาะสำหรับนักศึกษา นักวิชาการ นักวิชาชีพ ผู้ปฏิบัติงานด้านสุขภาพ ภาควิชาเครือข่ายสุขภาพ นักสื่อสารมวลชน และผู้ที่สนใจด้านการสื่อสารสุขภาพ ทั้งเชิงวิชาการและการปฏิบัติ เพื่อเป็นหนึ่งในเครื่องมือที่จะช่วยสร้างการพัฒนาและเสริมเสน่ห์ให้กับผู้อ่านให้ก้าวสู่ความเป็น “นักสื่อสารสุขภาพชุมชนมืออาชีพ”

ผู้เขียนขอขอบพระคุณและระลึกถึงพระคุณบิดามารดา ครูอาจารย์ ผู้ทรงคุณวุฒิครอบครัวอันเป็นที่รัก และกัลยาณมิตรผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านที่ทำให้หนังสือเล่มนี้สำเร็จสมบูรณ์อย่างมีคุณภาพ ทั้งยังยินดีน้อมรับทุกความคิดเห็นเพื่อพัฒนาผลงานให้ดียิ่งขึ้นในโอกาสต่อไป หวังเป็นอย่างยิ่งว่าหนังสือเล่มนี้จะเป็นแหล่งข้อมูลอันทรงคุณค่าและเป็นแรงบันดาลใจให้แก่ผู้ที่มีบทบาทในการพัฒนาสุขภาพชุมชนเพื่อร่วมกันสรรค์สร้างสังคมที่สุขภาพดีและมีความสุขอย่างยั่งยืนต่อไป

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัชชัย สุนทรนนท์

▼ คำนิยม

การสื่อสารสุขภาพในชุมชน ไม่ใช่แค่การถ่ายทอดข้อมูลจากผู้ให้ไปสู่ผู้รับแต่คือ “ศิลปะแห่งความเข้าใจ” ที่ต้องอาศัยหัวใจของผู้สื่อสาร ความลึกซึ้งในบริบทชุมชน และความสามารถในการปลูกฝังร่วมของผู้คนอย่างแท้จริง ผมรู้จัก ผศ. ดร.อวิชชัย สุนทรนนท์ มานานในฐานะลูกศิษย์ที่มีความมุ่งมั่นอย่างจริงจัง เป็นอาจารย์ผู้รักในการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีทักษะการสื่อสารที่เปี่ยมพลัง สดใส และเข้าถึงผู้คนอย่างเป็นธรรมชาติ ไม่ว่าจะอยู่ในห้องเรียน บนเวทีบรรยายหรือในพื้นที่ชุมชน เขามักสร้างบรรยากาศแห่งความไว้วางใจและการมีส่วนร่วมได้เสมอ สิ่งเหล่านี้ไม่ใช่แค่พรสวรรค์ หากเกิดจากการฝึกฝนอย่างต่อเนื่องด้วยหัวใจที่รักในอาชีพและรักในผู้คน

หนังสือ “การสื่อสารสุขภาพชุมชนอย่างมืออาชีพ: แนวคิด กระบวนการ และการประยุกต์ใช้” เล่มนี้ สะท้อนองค์ความรู้ที่ผสมผสานทั้งมุมมองทางวิชาการ การลงลึกในเชิงปฏิบัติ และการเข้าใจชีวิตของผู้คนในชุมชนอย่างรอบด้าน เนื้อหาที่เรียบเรียงไว้ 6 บท ครอบคลุมตั้งแต่แนวคิดเบื้องต้นจนถึงเทคนิคการประยุกต์ใช้ เป็นประโยชน์อย่างยิ่งทั้งต่อผู้เรียน นักวิชาการ นักปฏิบัติงานภาคสนาม ตลอดจนภาคีเครือข่ายด้านสุขภาพที่กำลังมองหาเครื่องมือเพื่อยกระดับศักยภาพของตนเองและทีมงานในการทำงานร่วมกับชุมชนอย่างแท้จริง

ผมเชื่อว่าผู้อ่านจะได้มากกว่าความรู้ คือแรงบันดาลใจและความมั่นใจที่จะก้าวไปสู่การเป็น “นักสื่อสารสุขภาพชุมชนอย่างมืออาชีพ” ที่ไม่เพียงสื่อสารได้ดี แต่ยังมีหัวใจที่เข้าใจชุมชนอย่างลึกซึ้งเช่นเดียวกับผู้เขียน ขอแสดงความชื่นชมในความเพียรพยายามและความตั้งใจของ ผศ. ดร.อวิชชัย สุนทรนนท์ ที่ถ่ายทอดประสบการณ์ ความรู้ และหัวใจของนักพัฒนานำเสนอออกมาอย่างงดงามในหนังสือเล่มนี้

นพ.พิเชฐ บัญญัติ

รองอธิบดีกรมวิทยาศาสตร์การแพทย์

กระทรวงสาธารณสุข

▼ สารบัญ

บทที่ 1 แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารสุขภาพชุมชน	12
บทนำ	13
1. แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารสุขภาพชุมชน	15
1.1 แนวคิดด้านการสื่อสาร	15
1.2 แนวคิดด้านสุขภาพชุมชน	16
1.3 แนวคิดการสื่อสารสุขภาพชุมชนอย่างมีอาชีพ	18
2. แบบจำลององค์ประกอบและกระบวนการสื่อสาร	23
2.1 แบบจำลองการสื่อสาร	23
2.2 การวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างการสื่อสารทั่วไป กับการสื่อสารสุขภาพชุมชนอย่างมีอาชีพ จำแนกตามแบบจำลอง	25
3. กระบวนการ: การสื่อสารสุขภาพชุมชนโดยจำแนกตาม องค์ประกอบสื่อสาร	28
4. การประยุกต์ใช้: องค์ประกอบสื่อสาร กับการสื่อสารสุขภาพชุมชน และบทวิเคราะห์	30
บทสรุป	35
เอกสารอ้างอิง	37
บทที่ 2 การพัฒนานักสื่อสารสุขภาพชุมชนผู้มีอาชีพ	39
บทนำ	40
1. แนวคิดการพัฒนานักสื่อสารสุขภาพชุมชน	40
1.1 ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนานักสื่อสารสุขภาพชุมชน	40
1.2 บทบาทของนักสื่อสารสุขภาพชุมชน	41

2. การบูรณาการทักษะจำเป็นในศตวรรษที่ 21 กับการพัฒนา นักร้องสื่อสารสุขภาพชุมชนมีมืออาชีพ	44
2.1 การพัฒนาทักษะการเรียนรู้	45
2.2 การพัฒนาทักษะสารสนเทศ สื่อ เทคโนโลยี	49
2.3 การพัฒนาทักษะชีวิตและอาชีพ	56
3. กระบวนการ: พัฒนานักร้องสื่อสารสุขภาพชุมชนสู่มีอาชีพ	58
4. การประยุกต์ใช้: แนวทางการพัฒนานักร้องสื่อสารสุขภาพชุมชน สู่มีอาชีพ และบทวิเคราะห์	61
บทสรุป	68
เอกสารอ้างอิง	69
บทที่ 3 การวิเคราะห์ผู้รับสารและชุมชนอย่างมืออาชีพ	71
บทนำ	72
1. แนวคิดการวิเคราะห์ผู้รับสารและชุมชน	72
1.1 ปัจจัยที่เป็นแนวคิดของการวิเคราะห์ผู้รับสาร	72
1.2 แนวคิดการจัดการสุขภาพชุมชน	76
2. การบูรณาการปัจจัยกำหนดสุขภาพกับการวิเคราะห์ผู้รับสาร และชุมชน	78
2.1 การวิเคราะห์ผู้รับสารโดยแบ่งตามปัจจัยระดับปัจเจกบุคคล	79
2.2 การวิเคราะห์ผู้รับสารโดยแบ่งตามปัจจัยระดับสังคมกำหนด สุขภาพ	82
3. กระบวนการ: การวิเคราะห์ผู้รับสารและชุมชน	86
4. การประยุกต์ใช้: การประยุกต์ใช้การวิเคราะห์ผู้รับสารและชุมชน และบทวิเคราะห์	91
บทสรุป	94
เอกสารอ้างอิง	95

บทที่ 4 เทคนิคกระบวนการสื่อสารสุขภาพชุมชนอย่างมืออาชีพ 97

บทนำ 98

1. แนวคิดเกี่ยวกับเทคนิคกระบวนการสื่อสารสุขภาพชุมชน 98

1.1 ความเข้าใจเกี่ยวกับเทคนิคกระบวนการสื่อสารสุขภาพชุมชน 98

1.2 วัตถุประสงค์ของกระบวนการสื่อสารสุขภาพชุมชน 103

2. กระบวนการ: เทคนิคกระบวนการสื่อสารสุขภาพชุมชนอย่างมืออาชีพ 110

2.1 เทคนิคกระบวนการสื่อสารสุขภาพชุมชนเพื่อเสริมสร้างความรู้ 110

2.2 เทคนิคกระบวนการสื่อสารสุขภาพชุมชนเพื่อเสริมสร้างเจตคติ 114

2.3 เทคนิคกระบวนการสื่อสารสุขภาพชุมชนเพื่อเสริมสร้างทักษะ 119

3. การประยุกต์ใช้: การประยุกต์ใช้เทคนิคกระบวนการสื่อสารสุขภาพชุมชนอย่างมืออาชีพ และบทวิเคราะห์ 126

บทสรุป 129

เอกสารอ้างอิง 130

บทที่ 5 การประเมินการสื่อสารสุขภาพชุมชนอย่างมืออาชีพ 131

บทนำ 132

1. แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินการสื่อสารสุขภาพชุมชน 132

1.1 การกำหนดการประเมินการสื่อสารสุขภาพชุมชน 132

1.2 ขอบข่ายของการประเมินการสื่อสารสุขภาพชุมชน 135

2. กระบวนการ: ขั้นตอนและวิธีการประเมินการสื่อสารสุขภาพชุมชน 145

3. การประยุกต์ใช้: การประยุกต์ใช้การประเมินการสื่อสารสุขภาพชุมชนอย่างมืออาชีพ และบทวิเคราะห์ 159

บทสรุป 163

เอกสารอ้างอิง 164

บทที่ 6 การมีส่วนร่วมเพื่อการสื่อสารสุขภาพชุมชนอย่างมืออาชีพ	166
บทนำ	167
1. แนวคิดการมีส่วนร่วมเพื่อการสื่อสารสุขภาพชุมชน	168
1.1 แนวคิดการมีส่วนร่วม	168
1.2 การสร้างการมีส่วนร่วมของเครือข่ายกับการสื่อสารสุขภาพชุมชน	173
2. กระบวนการ: กระบวนการมีส่วนร่วมของเครือข่ายกับการสื่อสารสุขภาพชุมชน	176
3. การประยุกต์ใช้: การประยุกต์ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของเครือข่ายกับการสื่อสารสุขภาพชุมชน และบทวิเคราะห์	185
บทสรุป	190
เอกสารอ้างอิง	192
บรรณานุกรม	194
ดัชนี	202
ประวัติผู้เขียน	220

▼ สารบัญภาพ

ภาพที่ 1.1	แบบจำลองการสื่อสารของลาสเวลล์	23
ภาพที่ 1.2	แบบจำลองการสื่อสารของเดวิด เบอร์โล	24
ภาพที่ 1.3	กระบวนการสื่อสารสุขภาพชุมชน	28
ภาพที่ 1.4	องค์ประกอบทักษะการสื่อสารเพื่อผลลัพธ์สูงสุด	33
ภาพที่ 2.1	ทักษะจำเป็นในศตวรรษที่ 21	45
ภาพที่ 2.2	กระบวนการเสริมพลังนักสื่อสารสุขภาพชุมชน	64
ภาพที่ 3.1	ปัจจัยกำหนดสุขภาพ (determinant of health : DoH)	78
ภาพที่ 3.2	การสื่อสารสุขภาพเพื่อการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมสุขภาพ และสังคมของพระสงฆ์	92
ภาพที่ 4.1	เปรียบเทียบระดับการเรียนรู้ด้านพุทธิพิสัย (cognitive domain) ระหว่างแบบดั้งเดิมกับแบบใหม่	105
ภาพที่ 4.2	ระดับการเรียนรู้ด้านพุทธิพิสัย	106
ภาพที่ 4.3	ระดับการเรียนรู้ด้านจิตพิสัย	108
ภาพที่ 4.4	ระดับการเรียนรู้ด้านทักษะพิสัย	109
ภาพที่ 4.5	ตัวอย่างเทคนิคเพื่อเสริมสร้างความรู้ด้วยรูปแบบการบรรยาย	111
ภาพที่ 4.6	ตัวอย่างเทคนิคเพื่อเสริมสร้างเจตคติด้วยรูปแบบกรณีศึกษา	118
ภาพที่ 4.7	ตัวอย่างเทคนิคเพื่อเสริมสร้างทักษะด้วยรูปแบบการปฏิบัติ	121
ภาพที่ 4.8	พีระมิดแห่งการเรียนรู้ (learning pyramid)	125
ภาพที่ 4.9	รูปแบบการสื่อสารสุขภาพเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ	127
ภาพที่ 5.1	ตัวอย่างการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสอบถาม	151
ภาพที่ 5.2	ตัวอย่างการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์	154
ภาพที่ 5.3	ตัวอย่างการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสังเกต	158
ภาพที่ 5.4	รูปแบบการพัฒนาทักษะการสื่อสารของอาสาสมัครสาธารณสุข ต้นแบบด้านสุขภาพจังหวัดพะเยา (academy health model)	161
ภาพที่ 6.1	แนวทางการสื่อสารเพื่อสร้างการมีส่วนร่วม ด้วยเทคนิค T-E-A-M	189

▼ สารบัญตาราง

ตารางที่ 1.1 ความแตกต่างระหว่างการสื่อสารทั่วไปกับ การสื่อสารสุขภาพชุมชนอย่างมืออาชีพ	27
ตารางที่ 2.1 วิเคราะห์ประเภทของสื่อและตัวอย่างการสื่อสาร	55

บทที่ 1

แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารสุขภาพชุมชน

“The things I want to know are in books;
my best friend is the man who'll get me a book I ain't read.”

- Abraham Lincoln -

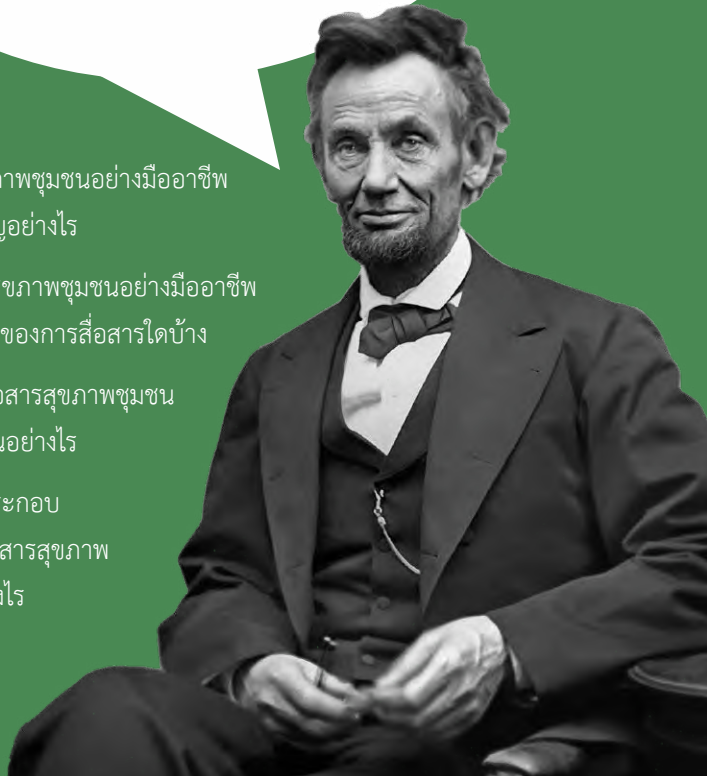
“สิ่งที่ฉันต้องการจะรู้ อยู่ในหนังสือ: เพื่อนที่ดีที่สุดของฉัน
คือคนที่ จะเอาหนังสือที่ฉันไม่เคยอ่านมาให้”

- अब्राहम लिंकन -

(ประธานาธิบดีคนที่ 16 ของสหรัฐอเมริกา)

คำถามชวนคิด

1. ท่านคิดว่าการสื่อสารสุขภาพชุมชนอย่างมืออาชีพ ควรเป็นแบบใดและสำคัญอย่างไร
2. หากท่านต้องการสื่อสารสุขภาพชุมชนอย่างมืออาชีพ ควรคำนึงถึงองค์ประกอบของการสื่อสารใดบ้าง
3. ท่านคิดว่ากระบวนการสื่อสารสุขภาพชุมชน ที่มีประสิทธิภาพมีขั้นตอนอย่างไร
4. ท่านจะประยุกต์ใช้องค์ประกอบของการสื่อสารกับการสื่อสารสุขภาพชุมชนอย่างมืออาชีพอย่างไร

▼ บทที่ 1

แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารสุขภาพชุมชน

บทนำ

ลงเสาเอกทางความคิดด้วยแนวคิดสู่การประยุกต์ใช้: แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารสุขภาพชุมชนเป็นหัวข้อสำคัญเพราะช่วยปูพื้นฐานทางความคิดเพื่อสร้างรากฐานความเข้าใจ เปรียบเสมือนการลงเสาเอกของบ้านที่มีชื่อว่า “การสื่อสารสุขภาพชุมชนอย่างมืออาชีพ” ดังนั้นนักวิชาการ นักวิชาชีพ และบุคลากรสาธารณสุขระดับปฐมภูมิซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักควรสร้างความเข้าใจให้่องแท้งเพื่อ นำแนวคิดไปปรับใช้ตามบริบทของชุมชน เนื่องจากปัจจุบันการสื่อสารมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมสุขภาพและการป้องกันโรคในชุมชน การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพช่วยให้ข้อมูลด้านสุขภาพเข้าถึงประชาชนอย่างถูกต้องและทั่วถึง นอกจากนี้ยังสร้างความตระหนักรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุขภาพของประชาชนภายใต้วิถีชีวิตของชุมชนได้อีกด้วย หนังสือเล่มนี้จึงมุ่งเน้นการสื่อสารสุขภาพชุมชนอย่างมืออาชีพ ซึ่งมีกลุ่มเป้าหมายหลักคือ “บุคลากรสาธารณสุขระดับปฐมภูมิ” รวมถึงนักศึกษาด้านสาธารณสุขหรือวิทยาศาสตร์สุขภาพที่ทำงานในชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่เป็นด่านแรกของ การดูแลสุขภาพประชาชนในชุมชน กระจายวงกว้างไปถึงพี่น้องอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จิตอาสา แกนนำสุขภาพชุมชน ผู้นำชุมชน หรือผู้สนใจซึ่งเป็นกำลังสำคัญและเป็นสื่อกลางในการสื่อสารสุขภาพเพื่อให้ข้อมูลที่ถูกต้อง ช่วยสร้างความเข้าใจและความมั่นใจแก่ประชาชนในชุมชน ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นต้องมีองค์ความรู้ที่ถูกต้อง ชัดเจน และเข้าใจง่าย เพื่อให้นำไปประยุกต์ใช้สื่อสารให้เข้ากับสถานการณ์และบริบทของชุมชนได้อย่างเหมาะสม (กันยิกา ขอรวิ, 2566) หนังสือเล่มนี้ขอหมายรวมบุคลากรสาธารณสุขระดับปฐมภูมิทั้งหมดข้างต้นว่า “นักสื่อสารสุขภาพชุมชน”

แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารสุขภาพชุมชนในหนังสือเล่มนี้ ผู้เขียนมุ่งเน้นที่การปรับความรู้ความเข้าใจของ “นักสื่อสารสุขภาพชุมชน” อย่างถูกต้องเข้าใจและง่าย ฉายภาพให้ชัดเจนขึ้น ภายใต้กรอบการนำเสนอ “แนวคิด กระบวนการ และการประยุกต์ใช้” เพื่อให้เกิดการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดครอบคลุมตามองค์ประกอบของ

การสื่อสารสุขภาพชุมชนอย่างน่าสนใจ เพราะการสื่อสารที่ดีไม่เพียงช่วยให้ประชาชนมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับสุขภาพมากขึ้น แต่ยังสร้างความร่วมมือและการมีส่วนร่วมจากชุมชนในการแก้ปัญาสุขภาพอย่างยั่งยืน การศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารสุขภาพชุมชนจึงเป็นการเปิดโอกาสการเรียนรู้ผ่านแนวคิดเชื่อมโยงการวิเคราะห์ให้หนักสื่อสารสุขภาพชุมชนนำมาปรับใช้ในการพัฒนาสุขภาพของชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพและก้าวทันทุกการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้

จากสภาวะการณ์ของโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด 19 ที่ผ่านมา ผู้เขียนในฐานะผู้ร่วมวิชาชีพกับพี่น้องนักสื่อสารสุขภาพชุมชนทุกท่านรู้และเข้าใจเป็นอย่างดีเมื่อต้องเผชิญการปฏิบัติงานด้านสาธารณสุขชุมชนร่วมกันมา ทำให้เห็นการเปลี่ยนแปลงที่ต้องรับมืออย่างรอบด้าน ที่รู้จักกันในนามยุคโลกพลิกผัน (VUCA world) (Cernega et al., 2024) ประกอบด้วย 1) ความผันผวนสูง (volatility) คือ การเปลี่ยนแปลงรวดเร็วฉับพลัน 2) ความไม่แน่นอน (uncertainty) คือ สภาวะที่ไม่ชัดเจนทำให้ตัดสินใจยาก 3) ความซับซ้อน (complexity) ที่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ และ 4) ความคลุมเครือ (ambiguity) ที่คาดการณ์ไม่ได้

สภาวะการณ์ดังกล่าวที่เกิดขึ้นทำให้ทุกคนต้องปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตตามไปด้วยทั้งมิติการใช้ชีวิต การเรียนรู้ ตลอดจนการสื่อสารซึ่งสะท้อนสังคมและความทันสมัยทั้งปวง ดังนั้นหากทุกคนจะอยู่รอดในสภาวะการณ์เหล่านี้จะต้องปรับตัวเข้ากับสิ่งใหม่ ๆ พร้อมเรียนรู้อย่างรอบด้านและพัฒนาตนเองอยู่เสมอ สอดคล้องกับการศึกษาของผู้เขียน และคณะ (ธวัชชัย สุนทรนนท์ และณรงค์ ใจเที่ยง, 2566) ที่ค้นพบว่า การพัฒนาบุคลากรสาธารณสุขในยุคโลกพลิกผันต้องเตรียมความพร้อมและพัฒนาอย่างรอบด้านด้วยเทคนิค 3 รู้ คือ “รู้เขา รู้เรา และรู้พัฒนา” ซึ่งจะกลายเป็นเครื่องมือที่ใช้พัฒนานักสื่อสารสุขภาพชุมชน ตลอดจนขับเคลื่อนการดูแลสุขภาพชุมชนให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงอย่างทันทั่วทั้งที่ จากข้อค้นพบข้างต้นทำให้น่าที่นักสื่อสารสุขภาพชุมชนจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้และทักษะรอบด้านเพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และต้องมีความสามารถปรับตัว จึงต้องพัฒนาทักษะจำเป็นในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงนี้

หนึ่งในทักษะจำเป็นที่ทุกคนควรมีคือ “ทักษะการสื่อสาร” เนื่องจากการสื่อสารเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความรู้ความเข้าใจของสมาชิกในกลุ่มนั้น ๆ เพื่อก่อให้เกิดความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมในทางเดียวกัน (ทศนา แคมมณี, 2567; วิจารณ์ พานิช, 2555) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสื่อสารสุขภาพ ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะช่วยให้ประชาชนในชุมชนรับทราบข้อมูลต่าง ๆ ด้านสุขภาพอย่างถูกต้องครบถ้วนด้วยกระบวนการสื่อสารที่จะสร้างความเข้าใจและสอดคล้องกับวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ตลอดจนประสานความร่วมมือในการทำงานร่วมกันของภาคีเครือข่ายอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเข้าใจและเข้าถึงกระบวนการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลผ่านเครื่องมือสื่อความหมายด้วยการพูด การเขียน การใช้สัญลักษณ์เพื่อให้ประชาชนในชุมชนรับรู้ข้อมูลอย่างถ่องแท้ นักสื่อสารสุขภาพชุมชนจึงต้องเรียนรู้และพัฒนาการสื่อสารสุขภาพสู่ชุมชนอย่างมืออาชีพ ซึ่งจำเป็นต้องเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจทั้งแนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารสุขภาพชุมชน แบบจำลององค์ประกอบของการสื่อสารสุขภาพชุมชน รวมถึงการประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมตามบริบทต่อไป

1. แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารสุขภาพชุมชน

1.1 แนวคิดด้านการสื่อสาร

ความหมายของการสื่อสาร

คำว่า “การสื่อสาร” ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “communication” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (2556) นิยามว่า เป็นวิธีนำถ้อยคำ ข้อความหรือหนังสือ จากบุคคลหนึ่งหรือสถานที่หนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่งหรืออีกสถานที่หนึ่ง ทั้งนี้ นักวิชาการหลายท่านอธิบายความหมายของการสื่อสารในลักษณะใกล้เคียงกัน เช่น การสื่อความหมาย การสื่อข้อความ การติดต่อสื่อสาร นอกจากนี้ วัชร มารุ่งเรือง (2562) ยังให้ความหมายว่า เป็นกระบวนการที่ผู้ส่งสารทำหน้าที่พิจารณาตัวสารที่มีคุณภาพผ่านแนวทางการส่งที่เหมาะสม ไปยังผู้รับสาร โดยผู้รับสารต้องพิจารณาสารที่มีคุณภาพเช่นกัน เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ออร์เบ และ แฮร์ริส (Orbe & Harris, 2022) ให้ความหมายว่า เป็นระบบการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนเนื้อหา สารประสบการณ์ ความคิดเห็น ความรู้สึก อารมณ์ ความสนใจ ทักษะ ค่านิยม ตลอดจน

ทักษะและความชำนาญระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสาร โดยมีวัตถุประสงค์เป็นสื่อกลางการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนสารที่ต้องการจะสื่อ เพื่อความเข้าใจซึ่งกันและกัน ทั้งยังเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามวัตถุประสงค์ของการสื่อสาร

ฉะนั้นจากการวิเคราะห์ความหมายจากนักวิชาการหลายท่าน ผู้เขียนจึงสรุปเพื่อความเข้าใจและเหมาะแก่การนำไปใช้ว่า “การสื่อสาร” หมายถึง กระบวนการให้และรับความหมายจากการถ่ายทอดและการรับสาร รวมถึงแนวคิดของการโต้ตอบ แบ่งปัน และมีปฏิสัมพันธ์กันบรรลุตามวัตถุประสงค์ของการสื่อสารที่กำหนด

ความสำคัญของการสื่อสาร

การสื่อสารเป็นกระบวนการที่สำคัญและมีบทบาทอย่างมากในชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารในครอบครัว ที่ทำงาน หรือในสังคม เนื่องจากการสื่อสารช่วยให้แลกเปลี่ยนข้อมูล ความคิด และความรู้สึกกับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพ ในยุคที่เทคโนโลยีพัฒนาอย่างรวดเร็ว การสื่อสารได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมากจากอดีตจนถึงปัจจุบัน เช่น อดีตใช้วิธีบอกต่อข้อมูลสุขภาพแบบปากต่อปากในชุมชนสู่การใช้สื่อสังคมออนไลน์ทำให้ทุกคนติดต่อสื่อสารกันได้ทุกที่ทุกเวลา การสื่อสารในปัจจุบันไม่เพียงเป็นการส่งข้อมูลจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสารเท่านั้น แต่ยังสร้างความสัมพันธ์และความเข้าใจร่วมกันในสังคมด้วย (Orbe & Harris, 2022) ฉะนั้นการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพจึงช่วยให้ทำงานเป็นทีมอย่างราบรื่น ลดความขัดแย้ง และเพิ่มความเข้าใจระหว่างบุคคลได้

จากความสำคัญของการสื่อสารที่กล่าวมาข้างต้นแสดงให้เห็นว่า นักสื่อสารสุขภาพชุมชนจะต้องเข้าใจและพัฒนาทักษะการสื่อสารซึ่งเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นในยุคปัจจุบัน เพื่อปรับตัว เติบโต และสร้างความเข้าใจด้านสุขภาพในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนี้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 แนวคิดด้านสุขภาพชุมชน

การมีสุขภาพดี สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ และมีชีวิตอยู่อย่างมีความสุขเป็นรากฐานของแนวคิดการสร้างเสริมสุขภาพที่จะนำไปสู่การมีสุขภาพที่ดีของบุคคล ครอบครัว และชุมชน (ณรงค์ศักดิ์ หนูสอน, 2565)

บุคคลสำคัญต่อการกำหนดสุขภาพชุมชน เนื่องจากเกี่ยวข้องกับการกินอยู่ การใช้ชีวิตประจำวัน สุขนิสัย การตัดสินใจที่จะดูแลสุขภาพ การใช้บริการสุขภาพ การแสวงหาวิธีรักษาตนเอง การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน นอกจากนั้นสุขภาพชุมชนยังเป็นผลมาจากพันธุกรรมและพฤติกรรมของแต่ละบุคคล อาจเจ็บป่วยทางกาย ทางจิต เจ็บป่วยเรื้อรังหรือมีปัญหาสุขภาพส่วนบุคคลอื่น ๆ ที่แตกต่างกัน โดยจะสะท้อนเป็นภาพรวมของสุขภาพชุมชน

ความหมายของสุขภาพชุมชน

หากพิจารณาเฉพาะสุขภาพชุมชนหรือนามัยชุมชนจะพบว่าไม่แตกต่างจากสุขภาพะของบุคคลหรือครอบครัว เนื่องจากพฤติกรรมและกิจกรรมของแต่ละบุคคลจะมีผลต่อสุขภาพอย่างเป็นพลวัตและสะท้อนสุขภาพชุมชนด้วย ซึ่งสุขภาพชุมชนเป็นสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลมากต่อคนที่อาศัยในชุมชนนั้น ๆ ทั้งยังเป็นตัวบ่งชี้ความสามารถ การทำหน้าที่ต่าง ๆ ของบุคคลในชุมชน รวมถึงปฏิสัมพันธ์และการปฏิบัติตามบรรทัดฐานของสังคมนั้น ๆ สุขภาพชุมชนมุ่งเน้นด้านการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคนในชุมชนโดยรวม การเปลี่ยนพฤติกรรมของปัจเจกบุคคลผ่านการรับความรู้ สุขศึกษาและการส่งเสริมสุขภาพชุมชน (Minkler, 2004) ในด้านความหมาย สุขภาพชุมชนจึงประเมินจากสุขภาพของทุกคนหรือประชากรโดยรวม มุ่งที่จะสร้างเสริมและรักษาสุขภาพที่ดีของทุกคน ครอบคลุมถึงสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในชุมชนทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ การสื่อสาร การคมนาคม การเมือง การบริการสุขภาพ เศรษฐกิจ และนันทนาการ (จริยาวัตร คมพยัคฆ์ และวนิดา ดุรงคฤทธิชัย, 2553)

สรุป สุขภาพชุมชน หมายถึง สุขภาพโดยรวมของประชาชนในชุมชนที่สัมพันธ์กับสภาพของสิ่งแวดล้อมทุกด้านในชุมชนนั้น และเชื่อมโยงต่อเนื่องกับสุขภาพะของบุคคล ครอบครัว และกลุ่มคนในลักษณะองค์รวม สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชน ซึ่งเป็นฐานของสังคม ดังนั้น ถ้าสุขภาพชุมชนดี สังคมย่อมดี และเข้มแข็ง จะส่งผลต่อสุขภาพะครอบครัวและปัจเจกบุคคลตามลำดับ

ความสำคัญของสุขภาพชุมชน

การพัฒนาสุขภาพชุมชนสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากการพัฒนาแบบองค์รวม เน้นคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาที่ผสมผสานการสร้างเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การรักษาพยาบาล และการฟื้นฟูสุขภาพ ตลอดจนคำนึงถึงสภาพแวดล้อม โดยบริการแบบบูรณาการ ยึดพื้นที่เป็นฐาน ประสานงานกับทุกภาคส่วน และสร้างพลังอำนาจส่วนบุคคล สุขภาพชุมชนจึงเป็นแนวทางพัฒนาสุขภาพโดยรวมเหมาะกับยุคปัจจุบันที่เป็นเวลาของการเปลี่ยนแปลงระบบสุขภาพของคนไทยอย่างชัดเจน แต่ยังคงเน้น “สร้างนำซ่อม” และให้ความสำคัญกับการสร้างสุขภาพและควบคุมโรคของชุมชน ตลอดจนการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ซึ่งการสร้างเสริมสุขภาพต้องเป็นความรับผิดชอบส่วนบุคคล และรัฐบาลต้องมีนโยบายสนับสนุนให้มีการสร้างเสริมสุขภาพส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือของทุกภาคส่วนในการดูแลสุขภาพ เป็นการเพิ่มสมรรถนะ การควบคุมและพัฒนาสุขภาพตนเองของประชาชนในชุมชน เพื่อให้ถึงภาวะที่มีความสุขสมบูรณ์ ทั้งสุขภาพทางกาย ทางจิตใจ ทางสังคม และจิตวิญญาณ ซึ่งสุขภาพของบุคคล สุขภาพครอบครัว และสุขภาพชุมชนก่อให้เกิดความผาสุกส่งผลให้เป็น “ชุมชนสุขภาพะ”

1.3 แนวคิดการสื่อสารสุขภาพชุมชนอย่างมืออาชีพ

การสื่อสารสุขภาพชุมชนเป็นอีกหนึ่งประเด็นที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในยุคปัจจุบัน เนื่องจากการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพช่วยส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรคในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ยุคที่เทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญ นักสื่อสารสุขภาพชุมชนจึงต้องปรับตัวให้ทันสมัยและน่าสนใจ เพื่อให้ข้อมูลสุขภาพเข้าถึงประชาชนได้อย่างกว้างขวางและมีผลกระทบเชิงบวก

การสื่อสารสุขภาพชุมชนไม่เพียงเป็นการส่งข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญด้านสุขภาพไปยังประชาชนเท่านั้น แต่ยังสร้างความเข้าใจร่วมกันและการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลสุขภาพของตนเอง การใช้สื่อสังคมออนไลน์และเทคโนโลยีดิจิทัล เช่น แอปพลิเคชันสุขภาพ เว็บไซต์ และแพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์ ช่วยให้การสื่อสารน่าสนใจและเข้าถึงง่ายขึ้น นอกจากนี้ การสื่อสารสุขภาพชุมชนยังต้องคำนึงถึงการออกแบบเนื้อหาที่

น่าสนใจและเข้าใจง่าย การใช้ภาพกราฟิก วิดีโอ และเนื้อหาที่มีความสร้างสรรค์จะช่วยดึงดูดความสนใจและเพิ่มความเข้าใจของประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ การสื่อสารที่ดีจะช่วยให้ประชาชนมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับสุขภาพมากขึ้น และนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ดังนั้นการพัฒนาและปรับปรุงการสื่อสารสุขภาพชุมชนให้ทันสมัยและน่าสนใจจึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็น เพื่อสร้างชุมชนที่มีสุขภาพดีและมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสุขภาพ รวมถึงใช้เป็นเครื่องมือสื่อสารที่สำคัญในการส่งเสริมสุขภาพชุมชน เพื่อให้ประชาชนมีภาวะความสมบูรณ์ของร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา ช่วยให้ดำรงชีวิตได้อย่างสมบูรณ์ทั้งด้านส่วนบุคคล สังคม และเศรษฐกิจ ตลอดจนเรียนรู้และมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นในการดำเนินชีวิตในครอบครัวและชุมชน โดยบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนาเข้าด้วยกัน (หทัยรัตน์ บุญโยปษัฎฐ์, 2561) เมื่อทุกส่วนประกอบเข้าด้วยกันก็จะนำสู่การสื่อสารสุขภาพชุมชนอย่างมืออาชีพ

“การสื่อสารสุขภาพอย่างมืออาชีพ” เป็นทักษะจำเป็นของนักสื่อสารสุขภาพชุมชนที่ไม่ใช่แค่การสื่อสารสุขภาพทั่วไปแต่ต้องสื่อสารอย่างมืออาชีพ ในที่นี้หมายถึงการมีความรอบรู้ เชี่ยวชาญพิเศษในวิชาชีพของตน ปฏิบัติงานตามมาตรฐานอย่างถูกต้อง มีไหวพริบในการจัดการแก้ปัญหาได้อย่างรวดเร็วแม่นยำและลงมือทำอย่างจริงจัง มุ่งมั่นตั้งใจให้เกิดผลงานที่ดีที่สุดในการใช้ความสามารถเผยแพร่ข้อมูลและเนื้อหาสุขภาพที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณชน ทำให้เกิดความตระหนักในระดับปัจเจกบุคคลและสังคม รวมทั้งเป็นแรงเสริมให้คนในสังคมค้นหาและเรียนรู้ข้อมูลสุขภาพเพื่อการพัฒนาวิถีชีวิตสุขภาพที่ดีให้แก่ตนเองได้

จากการศึกษาของผู้เขียน (รัชชัย สุนทรนนท์, 2566) ค้นพบว่านักสื่อสารสุขภาพชุมชนที่สื่อสารอย่างมืออาชีพ ประกอบด้วยตัวบ่งชี้ 8 ประการ คือ

- 1) การมีภาษาภายในเชิงบวกเพื่อสร้างบรรยากาศความอบอุ่นและความไว้วางใจในการสื่อสาร
- 2) ความสามารถในการปรับรูปแบบการสื่อสารที่หลากหลาย

- 3) ความสามารถในการสื่อสารความเข้าใจได้เป็นอย่างดี
- 4) การยอมรับและแสดงความคิดเห็นอย่างเปิดกว้างทั้งประเด็นที่เห็นด้วยและเห็นต่าง
- 5) มีทักษะความอยากรู้อยากเห็นสิ่งใหม่อยู่เสมอ
- 6) ความพร้อมต่อความท้าทายภายนอกที่ต้องเผชิญในทุกสถานการณ์
- 7) ความสามารถในการฟังอย่างตั้งใจและไตร่ตรองข้อมูลอย่างถี่ถ้วนเพื่อประกอบการตัดสินใจ
- 8) ความสามารถในการสื่อสารเพื่อสร้างแรงบันดาลใจ

ทั้งนี้ การสื่อสารสุขภาพชุมชนอย่างมืออาชีพจะประสบผลสำเร็จและเกิดประโยชน์สูงสุดได้นั้นควรคำนึงถึงองค์ประกอบต่อไปนี้ร่วมด้วย (อุษา บั๊กกันส์, 2566)

- 1) คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล
- 2) คำนึงถึงความแตกต่างด้านสังคมและวัฒนธรรม
- 3) ความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ
- 4) การเผยแพร่ข้อมูลทันเวลาและเสนอเนื้อหาอย่างรอบด้านและเชื่อมโยงกัน

ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาทักษะการสื่อสารและประสานงานอย่างมีประสิทธิภาพ การสื่อสารสุขภาพชุมชนที่ดีและมีประสิทธิภาพนั้น ต้องเข้าใจถึงความแตกต่างหลากหลายของความคิด ความรู้สึกด้านอารมณ์ สังคม และวัฒนธรรม เมื่อทุกคนมีทักษะและความสามารถในการสื่อสารและการประสานงานที่ดี ก็จะทำให้เกิดมิติรูปภาพ มีความน่าเชื่อถือ สังคมให้การยอมรับ และเกิดผลสำเร็จในอาชีพการงาน ดังนั้นการพัฒนาการสื่อสารสุขภาพชุมชน ควรเน้นทักษะดังกล่าวเพื่อใช้ในการสื่อสารอย่างมืออาชีพหนุนเสริมให้เกิดความน่าเชื่อถือและเผยแพร่ในวงกว้างสู่ชุมชนต่อไป

เนื่องจากการสื่อสารสุขภาพชุมชนอย่างมืออาชีพต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์เพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐานด้านการมีชีวิตและสุขภาพที่ดี ซึ่งการสื่อสารครอบคลุม 5 ประเภท ได้แก่ การสื่อสารภายในบุคคล การสื่อสารระหว่างบุคคล การสื่อสารใน

องค์กร การสื่อสารในชุมชน และการสื่อสารมวลชน แต่ละประเภทมีกิจกรรมที่ต่าง กันเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของการสื่อสารที่กำหนด (มลินี สมภพเจริญ, 2563) เป้าหมาย ปลายทางที่คาดหวังเพื่อนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพทั้งในระดับปัจเจกบุคคล และระดับชุมชนโดยรวม โดยผสมผสานวัฒนธรรมเดิมตามวิถีชุมชนกับวัฒนธรรม ใหม่ ๆ ผ่านสื่อประเภทต่าง ๆ ตามความเหมาะสมเพื่อให้ส่งผลต่อพฤติกรรมสุขภาพตาม ที่ต้องการโดยเน้นสร้างเสริมสุขภาพให้แก่คนในชุมชน

การใช้ทฤษฎีการสื่อสารขับเคลื่อนการสร้างเสริมสุขภาพ (health promotion) จะสร้างแรงบันดาลใจแก่คนในชุมชนให้ค้นหาหรือเรียนรู้ข้อมูลด้านสุขภาพเพิ่มเติม เพื่อการพัฒนาสุขภาพหรือสร้างวิถีชีวิต (lifestyle) สุขภาพที่ดีให้แก่ตนเอง ได้และนำไปสู่ความรอบรู้ด้านสุขภาพ (ณัชชา พัฒนานุกิจ และคณะ, 2565) ทั้งนี้ ผลลัพธ์ที่พึงประสงค์คือ ความรอบรู้ด้านสุขภาพ คลอบคลุมถึงความรู้ แรงจูงใจ และ ความสามารถของประชาชนในการเข้าถึง เข้าใจ ประเมิน และประยุกต์ข้อมูลข่าวสาร สุขภาพ เพื่อพิจารณาและตัดสินใจในชีวิตประจำวันเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ การส่งเสริม สุขภาพและป้องกันโรค เพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีตลอดช่วงอายุ (ขวัญเมือง แก้วดำเกิง, 2564)

จากแนวคิดการสื่อสารสุขภาพชุมชนอย่างมืออาชีพข้างต้น ผู้เขียนสรุปสาระ สำคัญที่จะพัฒนาการสื่อสารสุขภาพให้เป็นมืออาชีพว่า ต้องมีศาสตร์และศิลป์ประกอบ กันเพื่อนำสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับชุมชน การสื่อสารสุขภาพจึงไม่ใช่การให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการรักษาโรคอย่างเดียว แต่ ช่วยส่งเสริมสุขภาพตั้งแต่การป้องกัน การสร้างและส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการ ดำเนินชีวิตอย่างเป็นสุข การมีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยคำนึงถึงการนำข้อมูลหรือสาร ด้านสุขภาพที่น่าสนใจผ่านสื่อต่าง ๆ จากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสารให้นำไปใช้ประโยชน์ใน ชีวิตประจำวันโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อก่อให้เกิดสุขภาพหรือสุขภาวะที่ดีของคนในชุมชน

ความสำคัญของการสื่อสารสุขภาพชุมชนอย่างมืออาชีพ

การสื่อสารในฐานะที่เป็นองค์ประกอบของสังคมมีหน้าที่หลายประการ โดยผู้เขียนจะชี้ให้เห็นประเด็นหน้าที่ของการสื่อสารที่มีความสำคัญต่อสุขภาพจากการสังเคราะห์ของนักวิชาการหลายท่าน ซึ่งยึดหน้าที่หลักของการสื่อสารที่เชื่อมโยงกับประเด็นสุขภาพดังนี้

1) **หน้าที่ให้ข่าวสาร** หมายถึง ตัวกลางเผยแพร่ข่าวสารและความเคลื่อนไหวให้คนในสังคมรับรู้โดยทั่วถึงกัน ในที่นี้ คือ การสื่อสารประเด็นสุขภาพต่าง ๆ เช่น การรู้จักโรคอุบัติใหม่ในชุมชน การรับรู้สถานการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมที่อาจส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชน

2) **หน้าที่ชักจูงใจ** หมายถึง การโน้มน้าวชักจูงใจให้เชื่อและคล้อยตามสิ่งที่ผู้ส่งสารสื่อสารออกไป การสื่อสารสุขภาพ สื่อจะต้องตรวจสอบข้อมูลหรือสารก่อนนำเสนอผ่านสื่อไปยังผู้รับสารอย่างละเอียดถี่ถ้วน ไม่ก่อให้เกิดความเข้าใจผิดหรือความตื่นตระหนกต่อสังคม สื่อจะต้องทำหน้าที่ชักจูงใจให้เชื่อหรือคล้อยตามสิ่งที่ถูกต้องดีงาม เช่น การป้องกันโรคที่กำลังน่าเป็นห่วงในชุมชน การลดอัตราอุบัติเหตุทางถนนด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อชักจูงใจประชาชนให้ประพฤติตามสิ่งที่สื่อแนะนำเสนอเพื่อการลดอุบัติเหตุในสังคมหรือชุมชน

3) **หน้าที่ให้ความรู้** หมายถึง การสร้างความรู้ความเข้าใจประเด็นใดประเด็นหนึ่ง การสื่อสารจะเข้ามามีบทบาทในการสร้างองค์ความรู้ดังกล่าว ประเด็นด้านสุขภาพเป็นประเด็นใกล้ตัวทุกคน และจำเป็นที่ทุกคนจะต้องรู้เท่าทันและใส่ใจเสมอ สื่อจึงต้องทำหน้าที่เป็นตัวกลางให้ความรู้ที่ถูกต้อง เมื่อประชาชนได้รับความรู้ที่ถูกต้อง ก็จะส่งผลต่อทัศนคติที่เชื่อ คล้อยตาม และประพฤติหรือลงมือปฏิบัติในสิ่งที่สื่อถ่ายทอดออกไปซึ่งจะถือว่าเป็นผลสำเร็จ การให้ความรู้ด้านสุขภาพจึงควรมีข้อมูลหลักฐานที่แน่น น่าเชื่อถือ และน่าสนใจ บทบาทของการสื่อสารจึงมีความสำคัญต่อประเด็นด้านสุขภาพ หากสื่อไม่ทำหน้าที่เผยแพร่ข่าวสารความรู้เพื่อป้องกันโรคภัย และไม่ชักจูงใจหรือส่งเสริมประเด็นด้านสุขภาพทั้งกายใจ ตลอดจนความเป็นอยู่ของประชาชน สังคมหรือชุมชนก็จะอยู่ในสภาวะที่ไม่เหมาะสม ส่งผลกระทบต่อความพร้อมของการพัฒนาประเทศได้